

ДО ПИТАННЯ ДОБРОВІЛЬНОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Розглянуто проблемні сторони, строки та підстави добровільного виконання судового рішення. Зосереджується увага на необхідності врахування окремих положень щодо перебігу строку добровільного виконання та окремі обставини, що його подовжують. Визначається необхідність розроблення порядку та процедури добровільного виконання судових рішень.

Ключові слова: виконання судового рішення, добровільне виконання, державний виконавець, строк добровільного виконання, виконавчий документ.

Завершальною стадією судового провадження є стадія виконавчого провадження та, як результат, – виконання судового рішення. На практиці відомі лише дві форми реалізації його виконання: добровільна та примусова. У всіх випадках виконання судових рішень державний виконавець зобов'язаний пересвідчитись на якій стадії перебуває виконання рішення [4, ст.ст. 75-79]. Серед важливих стадій виконання є добровільне виконання. Суть цієї стадії полягає у самостійному виконанні судового рішення стороною процесу, якої це рішення стосується і на яку покладено його виконання до відкриття провадження за виконавчим документом. Хоча й після відкриття провадження у справі для добровільного виконання судового рішення також є можливість його добровільного виконання.

Разом з цим, не зважаючи на волю добросовісного боржника, який має бажання добровільно виконати судове рішення, існує ряд особливостей та процедурних питань щодо здійснення та реалізації його намірів. Крім того, вони залежать від конкретного виду зобов'язання, стосовно якого повинно відбуватись виконання судового рішення.

У вітчизняній юридичній науці питання виконання судових рішень є не новим. У різні часи його досліджували як у розрізі кримінального, так і цивільного, господарського і адміністративного права. Серед авторів досліджень проблем виконання судових рішень можна виокремити таких вчених і практиків, як Ю.В. Білоусов, А.С. Зоря, В. Кузьмишин, І.І. Мітрофанов, Ю.В. Носік, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.П. Печений, М.П. Омельченко, О. Уварова, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, С.М. Штефан, С.В. Щербак та багато інших. Окремі проблемні позиції добровільного виконання судових рішень у різних судових процесах знайшли своє відображення у

працях В.С. Борейка, Ю. Притики, І.В. Шруба. Однак питання порядку та особливостей добровільного виконання судових рішень у вітчизняній юридичній науці не розглядалось.

Метою нашого дослідження є з'ясування частини тих особливостей та проблемних питань, які супроводжують добровільне виконання боржником судового рішення. Зумовлено це тим, що питання добровільного виконання судових рішень без звернення стягувачем із заявою до відповідного органу державної виконавчої служби з метою його примусового виконання не врегульовано чинним законодавством.

Як зазначає Ю. Притика, презумпція добровільності виконання рішення третейського суду містилась і в ст. 17 Положення про третейський суд (Додаток №2 ЦПК України), яке діяло до прийняття Закону України “Про третейський суд” та передбачало, що рішення третейського суду, не виконане добровільно, може бути виконано примусово на підставі виконавчого листа, виданого районним (міським) судом, у районі якого відбувався третейський суд. Крім цього, автор статті зазначає, що заявлена презумпція добровільності виконання не передбачає детальної регламентації добровільного порядку виконання рішення третейського суду, а лише робить спеціальну вказівку на примусове його виконання [6]. З цим важко не погодитись, оскільки і в цьому випадку законодавець не намагається розкрити порядок та процедурні питання добровільного виконання судових рішень, що ставить сторони стадії виконавчого провадження у нерівність. Хоча принцип рівності сторін задекларовано в принципах національного судочинства, котрі також стосуються як стадії виконання судового рішення, так і виконавчого провадження.

Основним наріжним каменем для добровільного виконання судового рішення є строки, від-

ведені для цього. По суті, перебіг строку виконання судового рішення починається з моменту набрання чинності судового рішення, а саме:

– ухвала суду першої інстанції – з моменту її ухвалення (виключення становить адміністративний процес, у якому ухвала суду першої інстанції набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження) [3, ч. 1 ст. 254];

– рішення, постанова суду першої інстанції – через 10 днів, якщо воно не оскаржено в апеляційному порядку [1, ст.ст. 85, 93; 2, ст.ст. 223, 294, 319; 1, ст.ст. 177, 186, 254];

– рішення, ухвали, постанови апеляційної та касаційної інстанції, Верховного Суду України набирають законної сили з моменту проголошення, або через 5 днів з моменту надсилання їх копій сторонам у справі [1, ст.ст. 105, 111-11; 2, ст.ст. 319, 349; 3, ст.ст.254].

Момент часу, з якого починається перебіг строку добровільного виконання рішення, є важливою обставиною. Зумовлено це тим, що з нього починається відлік часу, протягом якого боржник може виконати судові рішення без застосування до нього додаткових санкцій. У практиці виконання судових рішень можна виокремити дві різні методики обліку часу. Час для добровільного виконання рішення суду до початку виконавчого провадження, і час для добровільного виконання судового рішення в період виконавчого провадження. Характерним при цьому є обставина, яка виключає настання для боржника негативних наслідків, яка пов'язана з часом, протягом якого, боржник в змозі виконати рішення суду до початку строку, з якого настає можливість застосування до останнього адміністративних чи інших санкцій. Слід зважити на те, що на стадії відкриття виконавчого провадження, при винесенні постанови, державний виконавець зобов'язаний вказати на право, яке є одночасно і обов'язком боржника добровільно виконати рішення суду у строк: до семи днів з моменту винесення постанови та до п'ятнадцяти днів – у справах щодо виконання рішення про примусове виселення боржника [4, абз. 2 ч.2 ст. 25]. Одночасно звертаємо увагу на те, що строк (сім/п'ятнадцять днів) розпочинається не з моменту одержання постанови про відкриття виконавчого провадження, а з моменту його винесення. Разом з цим, до обрахунку часу, який є у розпорядженні добросовісного боржника з моменту винесення та набуття судовим рішенням законної сили і його виконанням, варто додати

час поштових послуг, процедури реєстрації і внутрішнього руху документів (бюрократичний аспект). Останній буде становити від одного до трьох/чотирьох днів, за умови добросовісного ставлення до виконання службових обов'язків усіма учасниками цього процесу та за умови, що виконавчий документ буде видано вчасно, і він не буде містити помилок та відповідати встановленим вимогам. Якщо виконавчий документ не відповідає вимогами ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження», то це є підставою для відмови у відкритті виконавчого провадження [4, п.6 ч.1 ст. 26]. У цьому випадку строк для добровільного виконання судового рішення може бути значно більшим.

Разом з тим, за окремими рішеннями суду, боржнику надається проміжок часу для його фактичного виконання (рішення щодо негайного виконання певних дій). А тому, залежно від категорії справи та задоволених позовних вимог, окремих клопотань слід виокремлювати ті, які необхідно виконати негайно та ті, термін виконання яких ще не завершився (не настав).

Виконанням рішення суду у добровільному порядку, в першу чергу, повинен бути зацікавлений боржник, оскільки в цьому випадку він уникає додаткових витрат, а саме сплати виконавчого збору тощо.

Окремо варто вказати на те, що у разі відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом про конфіскацію майна, стягнення періодичних платежів, забезпечення позовних вимог, строк для добровільного виконання не встановлюється [7]. Тобто дії, визначені в таких рішеннях, повинні бути проведені та виконані негайно.

Крім цього, проблемним є питання видачі виконавчого документу. На сьогодні він надсилається/видається лише стягувачеві, і останній повинен вчинити певні дії, які по-суті є початком виконавчого провадження. Так, для прикладу, наказ господарського суду видається стягувачеві [1, ч. 1 ст. 116], після чого, з оригіналом виконавчого документу та заявою встановленої форми стягувач або його представник звертається до Державної виконавчої служби, і лише за наслідками розгляду заяви та відповідності вимогам, які ставляться до виконавчого документу, розпочинається процедура відкриття виконавчого провадження та примусового виконання судового рішення.

Зазначене вище, на нашу думку, повинно слугувати як виключна, крайня міра державного

примусу щодо забезпечення виконання судових рішень. Добровільне виконання судових рішень необхідно стимулювати наявними інструментами державного примусу. А саме, шляхом застосування значних фінансових стягнень в порядку притягнення до адміністративної відповідальності (невиконання вперше), або ж до кримінальної (при повторному невиконанні чи ухиленні від виконання). Причому, виконавчий документ повинен надсилатись через спеціалізовану службу доставки не стягувачеві, а боржнику, про що робиться відповідна відмітка чи застосовуються інші докази вручення виконавчого документу.

З моменту вручення, а це може відбуватись в залі суду першої інстанції чи у інший спосіб, виконавчий документ почне діяти (набуде чинності) лише з моменту набрання законної сили судовим рішенням, тобто в один й той самий момент часу, а відтак розпочнеться відлік строку для добровільного його виконання. У випадку зміни чи задоволення частини позовних вимог, виконавчий документ діятиме лише в тій частині, в якій ухвалене рішення на користь стягувача та відповідно повинно виконуватись у межах задоволених позовних вимог.

Доволі часто проблемним питанням є виконання судових рішень органами державної влади. Так, Держдепартамент інтелектуальної власності повідомляє, що з метою добровільного виконання рішення суду, відповідно до якого боржником є Держдепартамент, уповноважена особа може звернутися до Держдепартаменту із заявою, складеною у вільній формі, з наданням оригіналу відповідного виконавчого документа (виконавчого листа, наказу господарського суду, судового наказу). Якщо ця особа реалізує власні права та обов'язки через представника, повноваження останнього повинні підтверджуватися довіреністю, виданою та оформленою відповідно до вимог закону. Крім того, бажано надати також і фотокопію самого рішення суду, яке потрібно виконати [5].

Рішення по спорах, в яких боржником є держава, органи державної влади, державні установи та державні підприємства не повинні допускати процедури примусового виконання судового рішення, а останні не повинні бути їх учасниками в якості боржника (виключення може стосуватись випадків справ про банкрутство державних підприємств). І одразу, після набуття законної сили рішення суду, боржник (підприємство, установа, організація державної форми

власності чи орган державної влади) зобов'язаний виконати задоволені вимоги негайно, а у випадку, якщо виконати негайно немає можливості, (перелік обставин, які виключають можливість негайного виконання повинен бути чітко відображений в законі) у найкоротші строки (до 3-х днів). Відповідальність за невиконання судового рішення повинен нести керівник (відповідальна посадова особа) боржника.

Тому, на нашу думку, варто запровадити деталізований порядок та документальне оформлення добровільного виконання судового рішення, а також деталізувати наслідки та відповідальність за його невиконання чи ненадання виконання. Причому, зазначені положення щодо добровільного виконання судового рішення повинні стосуватись як господарського, цивільного, адміністративного процесів, так і виконання рішень щодо відшкодування шкоди, заподіяної адміністративним проступком чи злочином.

Наведені висновки не претендують на виключність та завершеність, а є запрошенням до наукової дискусії та розробки дієвих та науково-обґрунтованих рекомендацій з їх подальшим використанням у правотворчій діяльності.

Література

1. *Господарський* процесуальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56. (Із змінами та доповненнями станом на 07 липня 2010 року).
2. *Цивільний* процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492. (Із змінами та доповненнями станом на 17 лютого 2011 року).
3. *Кодекс адміністративного судочинства* України: Закон України від 06 липня 2005 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446. (Із змінами та доповненнями станом на 02 грудня 2010 року).
4. *Про виконавче провадження*: Закон України від 21 квітня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207. (В редакції Закону від 04 листопада 2010 року).
5. *Порядок добровільного виконання судових рішень / Держдепартаментом інтелектуальної власності*: [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://www.sdip.gov.ua/ua/news.html?m=publications&t=rcc&id=1330>.
6. *Притика Ю.* Проблеми виконання рішень третейського суду // *Юридична газета* № 7 (43). – 27 квітня 2005 року.: [Електронний ре-

сурс] // Режим доступу: <http://www.yurgazeta.com/ru/oarticle/1467>.

7. Чи може державний виконавець арештувати рахунок підприємства? / Ю. Притика // Податковий, банківський, митний КОНСУЛЬТАНТ. – №39. – 2004року.: [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: <http://wtdt.org.ua/component/content/article/2/3.html>.

8. Шруб І.В. Шляхи удосконалення механізму виконання судових рішень в адміністративних справах. / І.В. Шруб: [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела: http://www.lexline.com.ua/?go=full_article&id=249.

Р.О. Конижай

К вопросу добровольного исполнения судебных решений.

Рассмотрены проблемные стороны, сроки и основания добровольного исполнения судебного решения. Концентрируется внимание на необходимости учитывать отдельные положения, касающиеся исчисления срока добровольного исполнения судебного решения и отдельные обстоятельства, которые его продлевают. Определяется необходимость разработки порядка и процедуры добровольного исполнения судебных решений.

R.O. Konizhai

The issue of voluntary execution of judgments.

As a part of Problem for voluntary execution of court decisions are considered dates and reasons. Attention is focuses on the need to take into account certain provisions relating to the calculation of the term voluntary compliance and individual circumstances that it is renewed. Definition the order and procedures are considered necessity for voluntary execution of court decisions.